

KNJIŽEVNA KRONIKA

Helena Sablić Tomić

Milovan Tatarin, „Zvijezda baruna Beckersa – sentimentalna povijest Nutarnjeg grada“, Matica Hrvatska, Zagreb, 2019.

Milovan Tatarin jedan je od rijetkih hrvatskih književnih povjesničara srednje generacije koji u trenutku kada ga neka tema zaintrigira sav svoj istraživački zanos polako i pedantno unosi u razotkrivanje njezinih slojeva prošlosti što je vidljivo u slučaju pisanja brojnih eseja i studija o slavonskoj književnosti 18. stoljeća kao i u tijekom oblikovanja natuknica za Leksikon o Marinu Držiću.

Može se na tome tragu reći kako ga detaljna raslojavanja osječkog Nutarnjeg grada na gotovo osam stotina stranica u knjizi „Zvijezda baruna Beckersa – sentimentalna povijest Nutarnjeg grada“ imenuju prvim pažljivim otkrivačem života u 18. stojeću u Tvrđi, kojoj nakon Ive Mažurana, on postaje i njegov najrespektabilniji istražitelj i najpomniji arhivar. Upravo kako je talijanski povjesničar Carlo Ginzburg u knjizi „Sir i crvi“ (1989.) na osnovi zapisa o inkvizicijskim procesima izvrsno rekonstruirao „kozmos jednog mlinara iz 16. stoljeća“, i Tatarin daje svoj doprinos suvremenom shvaćanju historiografije koja se ne bi trebala baviti isključivo junčkim djelima ratnika nego i sasvim jednostavnim, svakidašnjim životima onih koji su gradili povijest maloga svijeta. Taj zadatak nije nimalo lak, jer su izvori škrti i nepotpuni, razbacani su oni po raznim crkvenim i svjetovnim arhivima,

a često i izgubljeni. S takvim problemima morao se je suočiti i autor, ali mu je unatoč tome uspjelo osvijetliti neke do sada nepoznate činjenice o osječkom Nutarnjem gradu.

Iz jednog mikrokozmosa gradi on totalni plan Grada na obali rijeke Drave pa je ova knjiga sjajan primjer kako se povijest može usustaviti kao pripovijest te kako književni povjesničari mogu pisati dobro, uzbudljivo i nadahnuto poput npr. nekih romanopisaca.

Ima uzbudljivosti, bajkovitosti i iščekivanja u ovim pričama čije naslovne sintagme započinju rečenicom s uvijek istom upitnom riječju npr. „Kako je Mathias von Kaiserfel-da tvrđavu s oblaka spustio na desnu obalu Drave“; „Kako je kroz Vodena vrata prošla žena nezapamćenoga imena, a prokletih ruku“; „Kako su Nutarnjim gradom kuckale baršunaste cipelice barunice Marije Paul Kallaneck udane Rebentisch“; „Kako je Perzijanac Johann Manuck u Nutarnjem gradu prodavao kavu“,... . Esejističke priča oblikovane kroz povijesno-znanstveni okvir uronjen u fiktionalno narativno tkivo, na nekim se mjestima čine kao rekonstrukcija prošlosti koja se stvarala u autorovoj glavi te kako njegova subjektivna perspektiva i imaginacija svakako utječu na oblikovanje ukupne pripovijesti. Čitateljima se pri tome ukazuje vrlo jasna isprepletenost i neodvojivost istine, laži i fikcije.

Tatarin je mikrohistoričar koji se bavi posebnim u kontekstu tipičnoga i time razdire „crno-bijele” generalizacije, tra-ga on za onom niti realne naracije kojom bi mogao uvezati dokaze u labirintima života stanovnika Nutarnjega grada. U suštini on promatra odnos između tragova prošlosti i osobne interpretacije koja čitateljima dočarava na koje se sve nači-ne može spoznavati prošlost. Svi njegovi izabrani stanovnici tako postaju i likovi, proučavani „slučajevi” istrage i eksperimenti kroz koje se otkriva kompleksnost realnosti i pozicija istraživača koji želi oblikovati jedno prohujalo vrijeme. Ono zbog čega će možda netko vidjeti nešto novo ili nešto druga-

čije u odnosu na navedeni izvor odnosi se na iskustvo i perspektivu čitatelja.

Kroz četrdeset jedno poglavlje (prvo je naslovljeno „Ulazak u Nutarnji grad“, a zadnje „Izlazak iz Nutarnjeg grada“) autor ostaje znatiželjan flauner koji o svakoj značajnijoj kući, ulici, trgu ili vratima, ispisuje različite transnacionalne kulturne krugove (talijanske, njemačke, mađarske, ..) opisujući osobe koje su bile uz njih vezane. Njihove je rodoslovne podatke pronalazio u knjigama rođenih i umrlih, ali i u arhivskim dokumentima kao što su gradski protokoli, franjevačke i isusovačke kronike, korespondencije povijesnih uglednika. Iz samoga teksta vidljivo je kako Milovan Tatařin u arhiv ide dobro pripremljen, cvrkut lastavica iz gnijezda na arhivskom trijemu, kako piše, pomagao mu je da što bolje poveže brojne odnose međunarodnicima, njihova brojna međusobna kumstva vjerujući da će ga jedan trag dovesti do drugoga i tako gotovo unedogled pa čitatelju preostaje listanje i čitanje niza listova na kojima se nalazi živo bilo povijesne osječke svakodnevice.

„Zvijezda baruna Beckersa“ esejišćićka je knjiga, obilato začinjena povijesnim podacima koja je napisana s mišlju na bivše stanovnike ovoga dijela Osijekaka. Tatařin je po prvi puta udahnuo život u neke osobnosti koje su Osijekom 18. stoljeća hodale, ljubile i plakale, a koje su posve nepoznate u sadašnjosti. Činio je to meditativnim, sporim, višestruko ulanćanim rećenima pišući o njihovom mogućem izgledu, hrani koju su jeli, kakva je mogla biti njihova svakodnevice, putovanja, trgovina, selidbe, međusobne komunikacije nastojeći pri tome prikazati zajednički identitetski okvir ovoga prostora. Dominantnim se tonom ove knjige čini onaj elegićni, nekako tužno empatijski jer nailazeći na podatke o malom broju djece koji ni česta rađanja nisu mogla promijeniti budući je smrtnost bila izuzetno velika, o često puta egzistencijalnim nužnostima sklapanja novih brakova, o nedo-

statku strasnog zanosa u kojima mnogi završavaju tragično, autorov ton natopljen tragičnošću brojnih sudbina onih koji su vjerovali u slučajan dolazak u Grad i život u njemu nije niti mogao biti drugačiji.

Knjigu „Zvijezda baruna Beckersa“ jasno, nije moguće odjednom pročitati, jer se od sumiranja svih podataka na koje je autor naišao često puta „zaguši“ prohodnost naracije pa je ovaj panonski prostorno-kulturni specifikum teško odjednom upamtiti, a posebice ono što je bitno. Treba se od nje povremeno odmoriti, ali je i često polako iščitavati.

Na hrvatskoj književnoj sceni ova je knjiga autentična pojava, i to prije svega po osebujnom diskursu i beletriziranome pristupu povijesti. U toj intrigantnoj studiji o svakodnevnim životu sedam žena i tridesetak muškaraca reflektira se zapravo široki društveni život Grada, ne samo vezan uz obiteljske regule, nego i običaje, socio-psihološke datosti, svakodnevnicu, bolesti, uz točionicu kave i prodavaonicu knjiga, uz prvu tiskaru i kazalište, uz brojne cehove kao što je pekarski, mesarski, svilarski, obučarski, staklarski, kovački, ... Milovan Tatarin je očito književni povjesničar koji voli priče. Želi on njima spoznati druge, pa čak iako to ne može u potpunosti. Iz ovih njegovih priča o ritmu svakodnevnog života jednog zvjezdolikog grada čiji su vanjski izgled uništili oni kojima je trebala jeftina cigla, uči se.

Možda ne uvijek o istini, ali o ljudima sigurno. To je na kraju krajeva i sama nakana knjige: interakcija, bilo tu i sada, bilo s nasljeđem ljudi koji su se pokušavali na različite načine izraziti. Kod ranije spomenutog Ginzburga može se pročitati između redaka, a možda je to i samo dašak nadahnuća jednog subjektivnog dojma, da je put spoznaje skoro pa i važniji od samih njezinih rezultata koji su u ovom slučaju i više nego dojmajivi.